

Skolverket och världsbilden

Statens Skolverk – eller i dagligt tal Skolverket – har många uppgifter på sin agenda.

Den främsta är att se till att den svenska skolan håller hög kvalitet och att elevernas resultat förbättras. Verket har dessutom en stödjande funktion och producerar t.ex. kommentarmaterial i de olika ämnena för att förtydliga formuleringar i kursplaner (grundskolan) och ämnesplaner (gymnasiet).

Läroplanförfattarnas uppfattning i ursprungsfrågan kan sammanfattas i följande formulering.

”Undervisningen ska skapa förutsättningar för eleverna att kunna skilja mellan naturvetenskapliga och andra sätt att skildra omvärlden. Genom undervisningen ska eleverna få inblick i naturvetenskapens världsbild med evolutionsteorin som grund samt få perspektiv på hur den har utvecklats och vilken kulturell påverkan den haft.”

(LÄROPLAN FÖR GRUNDSKOLAN, KURSPLAN FÖR BIOLOGI)

Läroplanen refererar som synes till begreppet ”naturvetenskapens världsbild” och evolutionsteorin lyfts fram som grundläggande för detta sätt att betrakta världen.

Men läroplanerna uttalar sig också i mer övergripande termer. Här ett citat från Läroplan för grundskolan under rubriken ”Skolans värdegrund och uppgifter”:

”Undervisningen ska vara

saklig och allsidig. Alla föräldrar ska med samma förtroende kunna skicka sina barn till skolan, förvissade om att barnen inte blir ensidigt påverkade till förmån för den ena eller andra åskådningen.”

I det första citatet nämns begreppet världsbild och i det andra åskådning. Det kan därför finnas anledning att titta lite närmare på skillnaden mellan de båda begreppen världsbild och världsåskådning. Wikipedia definierar dem så här:

”En världsbild (ty. Weltbild) avser föreställningar om tillvarons beskaffenhet, världsalltets uppbyggnad. Det kan gälla kultururs, samhällens, grupper eller enskilda människors uppfattning om universum, och är i allmänhet en betydande del i dessas världsåskådning. Världsbilder hänger ofta mer samman med naturvetenskap än världsåskådningar, men kan även hämta element från religion eller ockultism.”

”Världsåskådning som begrepp innebär en uppfattning om världen, kosmos och det mänskliga livet. Begreppet syftar på någons allmänna, personliga och således ofta subjektivt färgade syn på tillvaron...”

Göran Schmidt civ.ing. (KE), biolog, lärare, skolledare, numera föreläsare och ordförande i Genesis. Webbplats: gshmidt.se Mail: ordforande@genesis.nu

En persons världsbild kan alltså betraktas som en integrerad del av hennes världsåskådning. Ur ett föräldraperspektiv ska skolan som vi just läste vara neutral när det gäller åskådningar, vilket naturligtvis innefattar världsåskådningen, den mest övergripande av sådana. Låt oss ta del av materialet på Skolverkets webbplats och se hur det förhåller sig med den saken.

UTMANINGAR FÖR UNDERVISNING OCH LÄRANDE INOM EVOLUTION

Under Skolverkets skolutvecklingsavdelning finns artikeln "Utmaningar för undervisning och lärande inom evolution".¹ Där aktualiserar Gunnar Höst och Konrad Schönborn från Linköpings universitet problemet med "emotionella" (känslomässiga) hinder för elevers lärande av evolutionen. En bit ner i texten läser vi följande, i och för sig korrekta, men ändå ganska anmärkningsvärda stycke:

"Ett exempel på ett sådant emotionellt hinder kan vara tron på en god gud som gett människor en odödlig själ som lever vidare efter att personen har dött. Om detta ställs mot en världsbild där mänskligheten kan framstå som ett obetydligt fenomen i ett likgiltigt universum, så kan detta försvara accepterandet av evolutionsteorin. Författarna diskuterar olika möjliga strategier för att hantera de emotionella hindren för elevers lärande, främst i relation till religion."

Skolverksrepresentanterna refererar här till en amerikansk undersökning av Thagard och Findlay² som diskuterar tre olika strategier för att komma tillrätta med religiösa elever som har svårt att ta till sig evolutionsteorin på grund av religiösa betänkligheter – eller med Hösts och Schönborns formulering – människor som "tenderar att ha lättare att acceptera sådant de vill ska vara sant, och vice versa".

Strategierna forskarna diskuterar är "detachment", "reconciliation", och "confrontation". Innebörden på svenska blir ungefär:

1. DETACHMENT – "att låtsas som att det regnar" (religion och vetenskap är två skilda saker – vi diskuterar inte religiösa frågor på biologitimmarna)
2. RECONCILIATION – att nämna konflikten mellan tro och vetenskap vid namn men visa att den egentligen inte existerar"
3. CONFRONTATION – att visa att den naturvetenskapliga förklaringen är överlägsen de religiösa

Efter en längre diskussion landar forskarna i att alternativ två är effektivast. Med andra ord rekommenderas lärare försöka övertala eleverna om att det inte finns någon konflikt mellan tron på Gud och evolutionsteorin. Det handlar om att få dem att förstå att Gud mycket väl kan ha skapat genom metoden evolution (teistisk evolutionism).

NÅGRA CITAT FRÅN AVHANDLINGEN:

"I syfte att acceptera tillämpningen av Darwins teori på den mänskliga arten, inklusive hennes mentala förmågor kan studenterna behöva byta ut sin religiöst motiverade förklaringsmodell av medvetanden som själar mot den relativt sentida synen på medvetanden som hjärnor."

"Det för närvarande mest populära sättet att förena Darwinism och teologi kallas ibland teistisk evolution, vilket skjuter tillbaka Guds roll till en tidpunkt före hans skapelse av enskilda arter. Enligt detta synsätt skapade Gud inte enskilda arter på det sätt som Bibeln beskriver, utan snarare formgav han universum på ett sådant sätt att fysiska förändringar och biologisk evolution med tiden skulle komma att leda till uppkomsten av den mänskliga arten..."

"Politiskt och psykologiskt kan teistisk evolution vara en bra strategi för att försäkra studenter som upplever sig hotade om att Darwin inte är omöjlig att förena med flexibla former av teologi som inte kräver att Bibeln skulle vara bokstavligen sann." (Förf. övers.)"

Utifrån det här materialet kan man dra slutsatsen att Skolverket ställer sig bakom en pedagogisk strategi som går ut på att definiera vilken sorts gud (teologi) och därmed bibeltolkning som kan accepteras, nämligen den liberala syn som går under namnet teistisk evolution. Kan det verkligen ligga inom ramen för Statens Skolverks uppdrag? Vi på Genesis anser inte det!

Vi anser att Skolverket brister i kritiskt förhållningssätt gentemot sin egen utvecklingsavdelning när man väljer att låta Höst och Schönborn-artikeln finnas på sin webbplats. Skolverket måste inte nödvändigtvis ansvara för de åsikter som andra presenterar där, men man är definitivt ansvarig för *urvalet* av dem, och här föreligger det antingen en obalans eller någon form av ställningstagande utöver biologijämnets kommentarmaterial (se Skolverkets svar i artikeln om de politiska parterna på s. 36).

SKOLVERKETS HAR NYKTRAT TILL

Men med detta sagt bör det också nämnas att det finns ljuspunkter. Originalversionen av den här artikeln i Genesis var färdigskriven i mitten av juni månad.

Den var djupt kritisk mot Skolverket med anledning av dess val av fördjupningsmaterial för elever och lärare i syfte att förtydliga vad läroplanstexten avsåg med "naturvetenskapens världsbild". I det valda materialet lät man tre forskare komma till tals och utveckla sin syn på saken: Olle Häggström, professor i matematisk statistik vid Chalmers Tekniska Högskola i Göteborg, Alan Sokal, professor i fysik vid New York University och i matematik vid University College i London och den kände kanadensiske psykologi- och kognitionsvetaren Steven Pinker. Häggström i form av ett blogginlägg med rubriken "Hur långt räcker naturvetenskapens världsbild?"³, Sokal med artikeln "What is Science and why should we care? Part 1"⁴ och Pinker med "Naturvetenskapen är inte din fiende"⁵.

Alla tre författarna gavs utrymme på Skolverkets dåvarande webbplats att presentera en strängt scientistisk⁶, reduktionistisk⁷ och

värdenihilistisk⁸ evolutionär världsbild. Hägglund höll t.ex. Guds existens för att vara "lika utesluten som tanken att månen består av grön-mögelost.", Sokal såg angreppen på "den vetenskapliga konsensusen kring biologisk evolution" som ett uttryck för republikansk högerpolitik (vilket i och för sig är i linje med den svenska mediabilden) och Pinker hävdade oblygt att "En naturvetenskapligt inriktad person måste bryta radikalt med religionens uppfattningar om syfte och värde".

Så såg det alltså ut häromdagen. Men inte idag. Det är glädjande om det verkligen är så att Skolverket tagit sitt förnuft till fånga och gjort en rejäl utrensning av merparten av ett material som varit utpräglat och ensidigt till förmån för en kristendomsfientlig världs- och livsåskådning. Risken finns förstås att förändringen bara är tillfällig i samband med bytet av webbplats. Vi får se hur det blir med den saken.

Oavsett vilket – faktum kvarstår – den här breddsidan mot kristna värderingar har under lång tid fått stå helt oemotsagd på Skolverkets webbplats, trots att det funnits en rad kvalificerade personer, både ateister och troende forskare, som hade kunnat balanserat bilden. En av dem, Thomas Nagel, professor i filosofi och juridik vid New York University och enligt egen utsaga själv ateist, skriver till exempel:

”Vilken vetenskaplig teori som ska äga företräde framför andra kan omöjlig vara en uppgift för en statlig myndighet”

”Jag talar av erfarenhet och är starkt utsatt för den här rädslan själv: Jag vill att ateismen skall vara sann, och jag blir obehaglig till mods av det faktum att några av de mest intelligenta och välinformerade personer jag känner är religiösa troende. Det är inte bara det att jag inte tror på Gud och naturligtvis hoppas att jag har rätt i min tro. Det är det att jag hoppas att det inte finns någon Gud! Jag vill inte att det ska finnas någon Gud. Jag vill inte att universum skall vara sådant. Min gissning är att detta kosmiska auktoritetsproblem inte är något sällsynt tillstånd och att det är orsaken till mycket av vår tids scientism och reduktionism. En av de tendenser det ger stöd åt är den löjliga överanvändningen av evolutionsbiologi för att förklara allting som rör det mänskliga livet, inklusive det mänskliga medvetandet... Detta är en ganska löjlig situation... Det är precis lika irrationellt att vara influerad i sin tro av hoppet att Gud inte finns som av hoppet att Gud finns.”

NAGEL, THOMAS, THE LAST WORD, PP. 130-131, OXFORD UNIVERSITY PRESS, 1997. FÖRF. ÖVERS.

PIREHE

VAD BEHÖVER ÅTGÄRDAS?

För det första är det både märkligt och besvärande att Skolverket väljer att definiera vilken teori som ska tillmätas den största vikten inom ett naturvetenskapligt ämne, i det här fallet evolutionsteorin inom biologin. Varför inte samtidigt besluta att skolans undervisning i fysik ska grundas på teorin om ljus som partiklar i stället för teorin om ljus som en vågrörelse? Vilken vetenskaplig teori som ska äga företräde framför andra kan omöjlig vara en uppgift för en statlig myndighet⁹. Formuleringen om evolutionsteorin som grund bör därför strykas.

För det andra behöver skillnaden mellan å ena sidan metodologisk naturalism och å andra sidan naturalismen som världsåskådning aktualiseras och problematiseras i läroplanen, eftersom en strängt materialistisk syn på världen inte är den enda som är förenlig med modern vetenskap. Att eleverna ska ”få inblick i naturvetenskapens världsbild” måste självklart innebära att de också ska bli medvetna om vetenskapens begränsningar och premisser, och att de ska lära sig skilja vetenskapliga fakta från spekulationer baserade på materialistisk filosofi.

För det tredje – för att upprätta sin trovärdighet när det gäller en neutral hållning i åskådningsfrågan bör Skolverket därför överväga att antingen ta bort inlägget av Höst och Schönborn och dess referens eller – vilket kanske skulle vara att föredra – balansera den med författare av annan uppfattning. Det finns då många kompetenta personer att välja bland. Förutom citerade Thomas Nagel (filosof) kan nämnas Alvin Plantinga (filosof), Stephen C. Meyer (vetenskapsfilosof), Steve Fuller (sociolog) och Douglas Axe (proteinkemist).

ANDRA LÄRDOMAR

Det ovan sagda understryker vikten av ”väktare på muren” som bevakar vad som händer i samhället, inte minst inom skolans område. Som förening hade vi för avsikt att i det här numret av tidningen publicera ett öppet brev med syfte att påtala Skolverkets partiskhet i åskådningsfrågan tillsammans med ett krav på en balansering av den ensidiga definitionen av den naturvetenskapliga världsbilden genom att även låta företrädare för en teistisk världsbild på talutrymme. Det senare håller vi fast vid, men tack vare de åtgärder Skolverket i dagarna vidtagit i samband med lanseringen av sin nya webbplats anser vi inte längre att ett öppet brev fyller någon större funktion i dagsläget.

Olika intresseorganisationer behöver också samarbeta kring den här typen av frågor. Föreningen Genesis aktualiserade den här problematiken redan för två år sedan¹⁰ och hade redan då formulerat ett utkast till ett öppet brev i frågan. Det publicerades aldrig, eftersom vi inte lyckades förankra det vare sig i kristen media eller hos en känd, icke namngiven, kristen apologetisk organisation.

SLUTORD

Redan i läroplanernas inledning slås fast att skolans undervisning ska vara icke-konfessionell, d.v.s. inte får innehålla religiösa inslag. Är då de svenska läroplanerna existentiellt neutrala så att de inte pekar i riktning mot någon specifik världsåskådning? Kan föräldrar skicka sina barn till skolan utan att behöva bekymra sig om ifall de påverkas till förmån för någon specifik åskådning?

Trots att Skolverket förefaller ha gjort en upprensning av sitt fördjupningsmaterial är det ännu svårt att svara ett obetingat ja på de frågorna. Fortfarande finns det som vi sett material som tar parti för en naturalistisk världsåskådning och som propagerar för att troende elever bör anamma en sekulariserad teologi i form av teistisk evolutionism (som vi för övrigt hade som tema i nummer 2–2018 av Genesis). Det tål att upprepas – sådant ska ett statligt verk inte befatta sig med!

Men det är givetvis mer än en statlig webbplats som behöver förändras. Det finns en uppsjö av läromedel som behöver balanseras, och en lärarkår som behöver kompetensutvecklas inom ursprungsområdet. Mycket arbete kvarstår.

Svaret på de två frågorna är därför – Tyvärr inte än. Men vi lär oss säkert, både Skolverket och alla vi andra.

NOTER:

1. <https://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning-och-utvarderingar/forskning/utmaningar-for-undervisning-och-larande-inom-evolution>
2. <http://cogsci.uwaterloo.ca/Articles/getting-darwin.2009.pdf>
3. <http://haggstrom.blogspot.com/2011/08/hur-langt-racker-naturvetenskapens.html>
4. <https://scientiasalon.wordpress.com/2014/03/26/what-is-science-and-why-should-we-care-part-i/>
5. <http://fritanke.se/naturvetenskapen-ar-inte-din-fiende/>
6. Scientism är den bland ateister vanliga uppfattningen att allting – utan undantag – går att reducera till rent fysikaliska processer. Detta inkluderar det mänskliga medvetandet och därigenom även det som ligger inom ramen för de humanistiska vetenskaperna. Annorlunda uttryckt – en extrem övertro på naturvetenskapens förklaringskraft.
7. Reduktionism är i det här sammanhanget föreställningen att man kan förklara ett komplext system, som t.ex. en levande varelse, genom att beskriva dess en skilda beståndsdelar. Människan är en samling vibrerande elementarpartiklar, den här texten ett antal gram cellulosa och trycksvärta etc. Allt i syfte att motivera att en Designer är överflödigt.
8. Värdenihilism även kallad "etisk emotivism" är synsättet att det inte finns något objektivt sant eller falskt när det gäller moralfrågor. Det är den naturliga konsekvensen av en strängt materialistisk världsbild.
9. Utan att hemfalla åt alltför mycket konspirationstänkande anar jag en sekulär-humanistisk lobbyaktivitet bakom införandet av meningens "med evolutionsteorin som grund" i läroplanerna.
10. <http://genesis.nu/i/video/skolan-och-skapelsetron/>

Lättläst sammanfattning

Statens Skolverk har en viktig roll i skolan eftersom de påverkar vad som står i läroplanerna, och lärare och rektorer måste följa det som står där. Där står bland annat att undervisningen i biologi ska ha evolutionsteorin som grund. Det är konstigt att statliga tjänstemän talar om för lärare vilken teori som är rätt. Det skulle aldrig hända i fysik eller kemi eller något annat ämne.

Forskare som tror att evolutionen skapat alla sorters djur och växter tycker att saker man ser i naturen stämmer bäst med deras sätt att tänka om världen. Forskare som tror på en Gud som skapat dem tycker likadant om sitt sätt att se på naturen. Idag tycker de flesta vetenskapsmän att evolutionen stämmer bäst, men fler och fler tycker annorlunda. Det måste eleverna få veta, och varför de olika forskarna tycker som de gör.

I läroplanen för grundskolan står det också att föräldrar inte ska behöva vara oroliga för att deras barn påverkas mot någon speciell åskådning. Det stämmer nog inte om man är kristen förälder. Det finns nämligen skolforskare som tycker att det är ett problem med "religiösa" elever som inte vill "förstå" evolutionen för att den "känns fel". Skolverket tycker likadant, för annars skulle de inte ha hänvisat till dem. Forskarna föreslår att lärarna ska övertala sina elever om att Gud skapade med hjälp av evolutionen under miljontals år. Men själva tror de inte på Gud, så hur vet de det? Sådant ska inte finnas på Skolverkets webbplats, såvida inte forskare som tycker annorlunda också får förklara hur de tänker. Det är inte en fråga för Skolverket att tala om hur barn och ungdomar ska tänka om Gud.